

КАФЕДРА РЕСТАВРАЦІЇ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ АРХІТЕКТУРНИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 72

А.М. Рудницький

КАФЕДРА РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РЕСТАВРАЦІЇ АРХІТЕКТУРНИХ КОМПЛЕКСІВ

© Рудницький А.М., 2001

Розглянуто історію формування та розвитку кафедри реконструкції та реставрації архітектурних комплексів у Національному університеті “Львівська політехніка”.

The article is dedicated to the question of forming and development of the chair of “Reconstruction and restoration of architectural complexes” of the Architectural Department of Native University “L’vivska Politechnika”.

Кафедра реконструкції та реставрації архітектурних комплексів (скорочено: ПРАК) була створена 10 березня 1992 р., наказом ректора Львівської політехніки, проф. Ю. Рудавського, на підставі рішення Ради інституту, прийнятого 13 грудня 1991 р. Завідувачем кафедри став проф. д-р. архітектури А. Рудницький. Кафедру було створено з метою забезпечити підготовку студентів архітектурного факультету з реставрації та реконструкції архітектурних комплексів та охорони історичної спадщини України. Наукового й навчального підрозділу такого профілю у Львівській політехніці не було. Одночасно із створенням цієї кафедри у Львівській політехніці на базі підготовки архітекторів широкого профілю було відкрито нову спеціальність „Реконструкція та реставрація архітектурних об’єктів”. В 1998 р., враховуючи світову тенденцію до універсализації підготовки архітекторів, за рішенням Міністерства освіти України, цю спеціальність було перетворено у спеціалізацію, і вона стала складовою частиною більш широкої спеціальності „Архітектура будинків і споруд”.

Створення у Львівській політехніці нової спеціальної кафедри – реконструкції та реставрації архітектурних комплексів – було об’єктивно викликано проголошенням державної незалежності України. Сучасний розвиток незалежної держави неможливий без піднесення значення історичної культурної спадщини та охорони архітектурних і мистецьких надбань свого народу. Склалося так, що Україна протягом сторіч перебувала в складі чужоземних держав, які у своїй діяльності в Україні керувалися не українськими, а своїми власними інтересами, які часто об’єктивно вимагали від них діяти всупереч інтересам збереження українських національних надбань. Отже, відновлена Українська Держава має тепер докорінно змінити ситуацію із збереженням української архітектурно-мистецької та історико-культурної спадщини, яка склалася в країні. Необхідно не тільки зберегти скарби, які накопичено в Україні протягом століть, а й створити передумови для адекватного розвитку мистецьких традицій та принципів у формуванні сучасного довкілля.

Очевидно й те, що сучасна Українська Держава, поставши на руїнах колишнього СРСР, опинилася перед необхідністю зовсім наново сформуванню підвалини свого економічного існування. Потрібно докорінно переглянути засади формування джерел, звідки мав би надходити національний прибуток. В конкретних умовах України, крім виробництва сільськогосподарської та промислової продукції, це міг би бути також розвиток міжнародного туризму. Для цього Україна має необхідні передумови.

Насамперед, це наявність в Україні об'єктів, які можуть бути предметом туристичного огляду. Так, Україна має тільки їй притаманні й виразні природні особливості та характеристики. Україну, де степ граничить з лісом, де вперше було приручено коня, справедливо вважають прабатьківщиною індоєвропейської культури. В архітектурі українських міст своєрідно переплилися риси культур Європи та Сходу. Тут протягом тисячоліть формувалися свої власні традиції урбаністики й архітектури, є пам'ятки світового значення. Але щоби туристи могли ознайомитися із пам'ятниками української культурно-історичної спадщини, ця скарбниця мусить отримати належне архітектурне та урбаністичне обрамлення.

Другою з обставин, які обумовлюють можливість розвивати в Україні індустрію туризму на світовому рівні, є те, що Україна знаходиться на перехресті головних трансєвропейських комунікаційних шляхів. Перший з них – це насамперед перспективний комунікаційний транзитний шлях, що йде через увесь континент головним європейським вододілом, починаючи від Португалії, і мав би пов'язати сухопутною дорогою європейський світ із Індією, Японією та Китаєм. Другий шлях – це історичний маршрут, який пов'язує європейський ареал Балтійського моря із Близьким Сходом, Іраном та Кавказом. Таке перехрестя шляхів, що мають світове значення, відкриває для України неповторні об'єктивні можливості для розвитку міжнародного туризму.

З цього, випливає такий логічний висновок. Немає сумніву, що охорона історичної культурної та архітектурної спадщини українського народу є насамперед справою історичної відповідальності держави перед своїм народом і перед наступними поколіннями, тому що тривале існування та розвиток народу і держави неможливі без наочної демонстрації внеску цього народу в скарбницю світової культури. Сьогодні нагромаджена віками історична спадщина й наявні природні умови дозволяють ефективно розвивати в Україні високоприбуткову індустрію туризму, що може стати не менш надійним джерелом прибутків, ніж промислове та сільськогосподарське виробництво. Але для того, щоби ця потенціально існуюча можливість змогла стати в Україні дійсністю, необхідно послідовно діяти у цьому напрямі і мати високоваліфіковані кадри, які були би спроможні цю задачу виконати.

Відзначимо, що зберегти й ревіталізувати історичну спадщину та природні цінності при формуванні й облаштуванні архітектурно-просторового середовища є дуже складно. Так, щоби зберегти спадщину України у комплексі, а також щоби продовжити й розвинути історично сформовані архітектурні традиції, потрібно шукати вирішень на усіх рівнях архітектурної діяльності, починаючи від урбаністичного проектування міст, сіл та систем розселення. Необхідно цілеспрямовано працювати над реконструкцією й проектуванням нових архітектурних ансамблів та комплексів, будуючи нові об'єкти в уже сформованому архітектурному оточенні, активно діяти в напрямі облаштування й модернізації існуючих будинків, застосування історичних традицій в архітектурному дизайні, реновації та пристосування існуючих будинків відповідно до сучасних вжиткових потреб, проектування

інтер'єрів в них та інше. Отже, діяльність у сфері комплексу питань охорони й сучасної ревіталізації української архітектурної спадщини переплітається з усіма ділянками праці архітектора, починаючи від творчості в сфері урбаністики й закінчуючи архітектурними завданнями, пов'язаними із сферою прикладного мистецтва. Саме тому, що завдання збереження спадщини є таким всеохоплюючим і стосується не тільки безпосередньо архітектурних пам'яток, але й справи формування архітектурного середовища українських міст і сіл загалом, новостворена кафедра від самого початку мала на меті збереження архітектурних комплексів у їх цілісності.

Ще один з методологічних програмних постулатів кафедри полягає в тому, що її діяльність стосується не тільки реставрації та збереження архітектурних пам'яток, але й проблеми реконструкції та перебудови вже існуючих архітектурних об'єктів незалежно від того, занесені вони в даний час у списки пам'яток чи ні. Для формування реального архітектурного обличчя сучасних міст і сіл України це тепер дуже важливо, й часто має вирішальний характер. Велике значення цієї проблеми впливає з особливостей сучасних економічних та правових умов в Україні. За роки радянської влади практично вся будівельна діяльність була зосереджена насамперед на незабудованих землях, перш за все тому, щоби можна було безперешкодно використовувати для будівництва тільки типові проекти й звести до мінімуму державні витрати. Мало значення й те, що землю під будівництво можна було брати безоплатно. Для того, щоби будувати в умовах сформованого архітектурного оточення, провадити реконструкцію й трансформацію будинків, треба було отримувати спеціальний дозвіл. В сучасних умовах ця ситуація докорінно змінилася, насамперед тому, що замовником будівництва є не держава, а приватний інвестор, який вільно розпоряджається власними засобами й сам планує видатки. Тому реконструкція й розширення, перебудова й переоблаштування, модернізація й реновація будинків і забудованих вже комплексів стає в містах України вже не винятком, а правилом. Але умовою успішної діяльності проєктувальників, а також працівників архітектурних управлінь, що керують забудовою міст, є наявність специфічних знань, вивчення світового досвіду в цій справі, вироблення навичок та вміння, нарешті, потребує від цих людей інтелігентного підходу до вирішення поставленої задачі, бо потрібно мати особливий такт, поєднуючи нове із старим. Під час реконструкції, реставрації й модернізації історичних будинків та комплексів має вирішуватися широке коло проблем, починаючи від урбаністичних і закінчуючи питаннями архітектурного дизайну.

З усього, що сказано вище, впливає, насамперед, формулювання головної задачі кафедри, заради якої її було створено, а саме: виконання комплексу наукової, навчально-педагогічної та проєктно-творчої роботи, що формувало би необхідну передумову для збереження в українській державі комплексу архітектурної та історико-культурологічної спадщини та для її адекватного подальшого розвитку в сучасних умовах.

Викладені методологічні постулати стали підставою для діяльності кафедри реконструкції та реставрації архітектурних комплексів. Почав формуватися колектив кафедри, серед якого особливо слід відзначити засновників: д-ра арх., проф. А. Рудницького, що працює в галузі досліджень історико-архітектурної спадщини України та в галузі застосування системних методів для формування архітектурного середовища, канд. арх., доц. М. Бевза, спеціаліста в галузі досліджень історичних українських міст і ст. викл. А. Мартинюка. Надалі формування науково-педагогічного кадрового складу кафедри

відбувалося в таких головних напрямках. Головним завданням вважалося забезпечення загального високого рівня наукової кваліфікації працівників кафедри. Для цього були запрошені канд. техн. наук М. Демків та канд. арх. Н. Консулова. Надалі головну увагу було скеровано на те, щоби самі працівники кафедри підвищували свою наукову кваліфікацію. За роки існування кафедри успішно захистили дисертації кандидата наук М. Долинська, О. Рибчинський та Ю. Діба. Тепер у колективі кафедри один доктор і шість кандидатів наук, що становить половину загальної кількості штатних науково-педагогічних працівників кафедри. На стадії підготовки до захисту знаходиться в даний час одна докторська і чотири кандидатські дисертації викладачів кафедри. При кафедрі є аспірантура. Дуже суттєве значення для цієї галузі діяльності має також той факт, що у Львівській політехніці вже декілька років діє спеціалізована рада для захисту дисертацій з профілю кафедри, що сприяє дальшому підвищенню наукового рівня діяльності в цій сфері.

Другий напрям кадрової політики кафедри – створення сприятливих передумов для тісного зв'язку наукового й педагогічного процесу кафедри з вирішенням проектних та дослідницьких задач за профілем кафедри. З цієї причини з виробництва для роботи на кафедрі були запрошені творчі працівники, які мають великий досвід проектної роботи за профілем кафедри. Це архітектори К. Присяжний, Ю. Дубик, В. Федик та інші, участь яких у навчальному процесі кафедри має велике педагогічне значення, сприяє розвитку наукової роботи.

Кафедра успішно пов'язує наукову й творчу педагогічну діяльність із сучасним реальним проектуванням з метою збереження й розвитку архітектурної спадщини і українських традицій, а також сприяння практичному вирішенню найбільш актуальних завдань охорони спадщини у нашому регіоні. Таких заходів проведено на кафедрі за час її існування багато. Один з найважливіших – проектування та будівництво меморіалу та реставрація рідної хати Патріарха УГКЦ Йосифа Сліпого в селі Заздрість, що на Тернопільщині. Авторами цього комплексу є працівники кафедри проф. А. Рудницький, доц. М. Бевз та арх. Ю. Дубик. Будівництво меморіалу було завершено в 1999 році. Ця творча робота була нагороджена грамотою Держбуду України. При виконанні цього творчого завдання головна увага була спрямована на те, щоби забезпечити збереження цієї пам'ятки в новому будинку музею, застосовуючи властиві для теребовлянщини місцеві архітектурні форми.

Велику увагу кафедра приділяє вирішенню найважливіших методологічних питань сучасної комплексної реставрації, реконструкції та ревіталізації історико-урбаністичних і архітектурних комплексів в історичних осередках Княжого Галича, міста Жовкви, Бережан та ін. Кафедра спрямовує свою діяльність також на вирішення інших важливих актуальних питань, що відповідають профілю її діяльності. Матеріали наукових досліджень, що їх провадить кафедра, публікуються в наукових виданнях та в спеціальних журналах. Працівники кафедри є учасниками наукових і творчих обговорень та конференцій.

Науково-педагогічні працівники кафедри беруть активну участь у науковій, науково-організаційній та громадській діяльності з архітектури. Професор, д-р. арх. А. Рудницький, заслужений працівник народної освіти України, є членом спеціалізованих рад із захисту дисертацій з архітектури в Києві та Мінську, він очолює Західне відділення Української академії архітектури, архітектурну комісію Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, виконує інші доручення. Доцент, канд. арх. М. Бевз є дійсним членом ІКОМОС, членом Бюро цієї організації в Україні, бере активну участь у вирішенні питань охорони пам'яток в місті

Львові. Канд. іст. наук М. Долинська є віце-президентом Товариства шанувальників Львова, вона – член комісії Міської ради Львова з питань охорони пам'яток.

Кафедра підтримує контакти з іншими науковими й навчальними закладами такого профілю в Україні та за кордоном, насамперед з архітектурними установами Києва, Одеси, Харкова, Рівного, Тернополя, Луцька, а також Мюнхена, Варшави, Кракова, Відня та інших міст. Такі зв'язки кафедра розглядає як необхідну передумову своєї успішної наукової діяльності та підготовки кадрів.

Розвиток на кафедрі науково-дослідної та проектно-творчої роботи створює сприятливу обстановку для навчання студентів. Студенти виконують курсові та дипломні проекти на теми, які відображають широкий спектр реальних проблем збереження й адаптації архітектурних пам'яток в умовах сучасного містобудівництва. Студентські роботи систематично демонструються на виставках, отримують нагороди. Тільки в 2000 році роботи студентів, виконані на кафедрі, виставлялися в Кракові, Мажовці, у Львові, в Жовкві, в Бережанах, в Белзі та інших містах.

Загалом протягом часу свого існування кафедра реконструкції та реставрації архітектурних комплексів чітко з'ясувала коло своїх обов'язків, а також сферу своєї діяльності. Кафедра в основному сформувала свій кадровий склад на рівні сучасних вимог, налагодила наукову й творчу діяльність, творчі зв'язки, сформувала чітко свою методичну позицію з питань підготовки спеціалістів, отримала у цій справі конкретний результат. Колектив кафедри має чітко вироблений план розвитку своєї подальшої діяльності він докладе всіх зусиль, щоби зробити свій внесок у систему української архітектурної освіти.

УДК 711.712.23:196.5

М.В. Бевз

ПРОБЛЕМИ РЕГЕНЕРАЦІЇ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ІСТОРИЧНИХ МІСТ

© Бевз М.В., 2001

Розглядається питання про охорону історичних міст та, зокрема, завдання збереження складених архітектурно-планувальних систем та їх регенерацію. На вибраних прикладах подано оцінку збереженості історичних міст та забезпечення їх охорони і розвитку за допомогою пам'яткоохоронної документації. Показано необхідність вдосконалення методики регенерації заповідних територій міст.

The question of protection of historical towns of the West Ukraine and the tasks of preservation and regeneration of assembled architectural-planning systems are considering in this article. The appraise of kind of preserving of historical towns and providing their development of the needing documentation of heritage preservation are presented on the examples of the selected towns: Peczenizsyn and Zsovka. It demonstrates the necessity to perfect the methods of regeneration preserving sites of towns.

Історичні міста є важливим компонентом культурного ландшафту Західної України. За висловами закордонних спеціалістів, мережа історичних міст є важливою складовою